

Stauning 7. februar 2000

Folket der forsvandt

Hans Edvard Nørregård-Nielsens lille erindringsbog er såvel en kærlighedserklæring til, som et sørgmodigt og smukt gravskrift over, en verden der er forsvundet. Ja, selv kalder han den ikke for en erindringsbog, men et tidsbillede. Og det er da også hvad den er. Han egen lille historie fra hans første 13 leveår fra 1945 til 1958 i Nørre Nissum, Staby og Humlum bliver til et billede på den store historie, historien om landbokulturens sidste år før den gik under i industrialisering, pædagogik, ideologisk folkeopdragelse og velfærdssamfund. Det som i første omgang giver bogen spændstighed og fylde er dens naturbeskrivelser. Hele tiden tager menneske- og situationsbeskrivelser udgangspunkt i den natur som såvel menneskene som deres livsforløb synes at vokse direkte ud af. Næsten lige så stærkt som hos Martin A. Hansen bliver det til forståelig virkelighed, at vi kommer af jorden og skal blive til jord igen. Jeg vil da også tro at Nørregård-Nielsen allerede som ganske ung fik sine sanser skærpet med hjælp fra netop Martin A. Hansen. Oftest skal vi mennesker jo oplæres før vi kan komme på så tilpas afstand af tingene at vore sanseoplevelser kan blive til følelser, tanker og formulerede sætninger.

Og dette sit sted at betragte fra, fik den unge Nørregård-Nielsen tilsyneladende i høj grad fra Højskolesangbogen, skolens salmevers og fra Martin A. Hansen. Ligheden er i hvert fald slående. Som hos Martin A. Hansen - og Hamsun i øvrigt - er der ingen romantik i naturbeskrivelserne, der er ingen guldalderstemning - selvom dette åbenbart senere blev hans speciale - nej der er rå og utilsløret natur. Ligesom man kan have fornemmelsen af at Martin A. Hansen sad og skrev med de bare fødder plantet i en nypløjet, tung og regnvåd efterårsmark af den slags svineindustrien og vandmiljøplanen nu i fællesskab har afskaffet, således har man fornemmelsen af at Nørregaard-Nielsen i sit femoghalvtredsindstyvende år stadig har jord under neglene og duften af våd lyng i næseborene.

Som små lerfigurer (eller landsbykirker) vokser menneskene direkte op af jorden og det omgivende landskab. (Hvad er vi lavet af i dag? Skumgummi, måske?) De er mestendels og oftest hverken gode eller onde, men virkelige syndige mennesker i en virkelig falden verden. De får den tyngde som mennesker får i en verden hvor der stadig findes skæbne og nødvendighed, hvor der stadig er erkendelse af at syndens og dødens verden ikke er noget der skal fornægtes, men tværtimod er den virkelighed vi bare lever i. Derfor har menneskene også hjemme i denne verden. Der er plads for alle og brug for alle. Også den udstødtes plads skal jo fyldes ud af en eller anden.

Kan Nørregaard-Nielsen nu skrive denne kærlighedserklæring til en tabt verden, fordi han havde en harmonisk opvækst på en velstående gård og en madmoder der serverede varm kakao efter skoletid?

Nej, så sandelig ikke. Nørregård-Nielsens barndom var, set ud fra et velfærdssynspunkt så frygtelig som overhovedet muligt. Hans hjem var i konstant opløsning, oftest aldeles uden penge eller mad, således at de måtte leve af den lille Hans-Edwards ihærdige skrot- og flaskeindsamlinger. Forældrenes samliv var angiveligt til dels præget af vold og desperation. Først og fremmest faderen beskrives som en fantast og drømmer aldeles uden evne til at begå sig, eller med blot et minimum af situationsfornemmelse. En mand som aldrig kunne fastholde sine stadigt mere usle daglejerjob og kun accepteredes i landsbyen som en man kunne gøre grin med. Og så var han tilmed nazist.

At være nazist betød i vestjylland godt nok ikke at man nødvendig fastholdtes som udstødt efter krigen. Man vurderede dengang stadigvæk i højere grad mennesker på deres handlinger end på deres meninger. Jeg kender således et sogn i vestjylland, hvor en fattig husmand, som var medlem af nazistpartiet før og under krigen, og som derfor var interneret i et par år mens hans kone alene måtte passe gården, og brødføde de mange børn, kort efter sin løsladelse blev valgt til sognerådsformand. Han havde, vurderede man, godt nok haft nogle halvskøre meninger, men han havde derudover altid været kendt som et hæderligt menneske. Han havde aldrig brudt en lov og aldrig aktivt modarbejdet sit land. Derfor fandt man hans internering urimelig og viste ham altså den tillidserklæring at gøre ham til formand for sognerådet. Og i vestjylland tjente de fleste jo i øvrigt ganske godt på besættelsen, og havde ikke noget at lade hinanden høre.

Men Nørregård-Nielsens far var tilsyneladende en romantisk og idealistisk nazist, af den slags som også efter krigen yndede at genfortælle propagandabladenes historier om Førererens, Goebbels og de andre halvguders fortræffelige personlige egenskaber, og som, når han mødte nye mennesker, indledte med at fortælle om alle de overgreb han aldeles uskyldigt var blevet udsat for blot på grund af sin overbevisning. Og det var jo ikke ligefrem det klogeste man kunne gøre i efterkrigstidens Danmark.

Samtidig var faderen åbenbart også et meget musisk menneske, som glimtvist kunne blænde og fastholde en forsamling med sine fortælleevner, og ikke mindst i breve overbevise fjerntboende mennesker om, at der sad en stor men overset forfatter i det vestjyske. En af faderens tilbagevendende planer var at skrive den danske 'Borte med Blæsten', der skulle skaffe ham den velfortjente berømmelse og rigdom. Den lille Hans Edvard måtte samle mange flasker og meget skrot for at holde faderen med kaffe og tobak ved skrivemaskinen, og derved undgå at han med råb eller vold straffede resten af familien, fordi den forhindrede ham i at skrive mesterværket, og i det hele taget var årsag til alle ulykker. Samtidig gik moderen og drømte sig ned til sin familie på det frodige Sydfyn, som i børnenes bevidsthed blev til landet der flød med mælk og Honning, og hvor hun da også en enkelt gang flygtede ned og overlod børnene til andet familie i det vestjyske. Beskrivelsen af faderen efterlader læseren med en lidt blandet smag i munden. Kan man tillade sig at begå karaktermord på sin egen fader, eller bør man så ikke snarere holde sin mund? Dels af naturlig faderrespekt og respekt for en tragisk menneskeskæbne, og dels fordi erindringer fra barndommen jo nu engang er vældigt selektive, og i dette tilfælde naturligvis meget præget af et indirekte forsvar for moderens senere beslutning om endeligt at forlade faderen, og lade de øvrige børn blive spredt hos familie, mens Hans Edvard som 13-årig kom på 'Det kongelige opfostringshus' i Hellebæk, og dér kom ind på den helt

anden livsbane, som efterhånden gav ham alle de kors og bånd og stjerner faderen havde drømt om.

Når man i øvrigt tænker på hvor mange fantaster og distanceblændere der til alle tider, men især i dag, sidder i toppen af vores samfund, og f.eks. vores kirke, kan man ikke lade være med også at tænke, at faderen, med hans fortælleevner og imaginationskraft, hvis han havde været ramt af mindre modgang, faktisk kunne have 'drevet det til noget'. Og selvom hans mørke sider stadig havde været de samme, så ville de derved have fremstået ganske anderledes i omgivelsernes øjne. De ting der let fremstår som store karakterbrist hos et menneske uden ydre succes, forekommer jo oftest omgivelserne ikke at være andet end skønhedspletter hos et menneske der ved skæbnens luner har fået mere fremgang i livet. Selv en fantast som f.eks. Simon Spies, der jo både var ex-nazist og livet igennem grænseløst ond og vampyragtig over for sine omgivelser, får jo sit eftermæle formildet betragtelig blot fordi han ved skæbnens lune fik skrabet en smule mammon sammen.

Fattigdommen, armoden, usselheden og faderens udstødelse af mændenes verden gjorde naturligt nok Nørregård-Nielsens familie til landsbyen bund, hvilket ikke sagde så lidt i fyrrenes vestjylland. Hans Edvard var den nederste i skolegårdens hierarki. Den som måtte gemme sig fordi hans madpakke var for ussel, den der ikke kunne komme med til fødselsdage fordi hans tøj var laser, den som ofte med næverne måtte kæmpe sig meter for meter gennem skolegårdens helvede osv. Kun en enkelt gang, da der var rakkerbørn på skolen, kunne han føle den varme glæde ved at være den der var sammen med flokken mod den udstødte, glæden ved at være blandt dem der ofrer i stedet for at være den der ofres. Men da han kendte offerrollen så godt, fik han dårlig samvittighed over det.

Vi får også et klart billede af at han led under den vel nok største smerte et barn kan udsættes for, nemlig den at han ikke blot skammer sig over sin fader og indirekte tilslutter sig landsbyens nedladende kor, men naturligvis så straks skammer sig endnu mere over at skamme sig. Skammen bliver til et samvittighedsnag der krænges ind i sig selv. Og så stammede han naturligvis. Ja, det kunne overhovedet ikke være værre for den stakkels Hans Edvard. Det kan med god ret siges at velfærdsstaten og hele det enorme psykologiske og pædagogiske menneskeforbedrende maskineri er blevet opbygget for at frelse netop børn som Hans Edvard fra den virkelighed de dengang levede i. Karen Jespersen kunne klart bruge hans eksempel i en tale om hvor stolte vi kan være over samfundsudviklingen.

I dag er det jo ansat hundredtusinder af mennesker hvis opgave netop er at hjælpe familier som hans mod alt ondt, og herunder naturligvis først og fremmest tage vare om de kære og uskyldige børn. Den sociale arv skal brydes hedder det igen og igen fra folketingets talerstol, hvilket jo ganske ligefremt betyder at børnene skal opdrages af nogle andre end deres forældre.

I dag ville det da også have vrimlet med professionelle hjælpere omkring familien. Først for at genopdrage forældrene, senere - når det så viste sig at det ikke virkede - ville der blive iværksat 'hjælpeforanstaltninger uden samtykke' som det jo hedder i nutidens Orwell-sprog. Hans Edvard ville vokse op i en pædagogisk plejefamilie og han ville blive sendt fra psykolog til psykolog der ville dissekere hans familie og hans asociale adfærd over for andre børn. Det ville blive undersøgt om hans stammen mon ikke skyldtes fortrængte seksuelle overgreb fra forældrene, og han ville lære alle mulige fine ord, som alle sammen

kredser om at han er en biologisk maskine, der er blevet samspilsramt, og derfor har fået visse uheldige funktionsfejl.

Enhver følelse af skæbne, skyld og ansvar ville blive drevet ud af hans hoved, og til sidst vil hele denne indsats blive kronet med at han som 20-årig sidder på hovedbanegården med en pose guldøl og en schæferhund og har rigtigt ondt af sig selv. Måske kommer der så et TV-hold forbi som er ude for optage et indslag om at der stadig findes enkelte huller i velfærdssamfundets fintmaskede net. De spørger ham hvorfor han sidder der og han repeterer så et lettere sammenrodet udvalg af de ord behandlerne begyndte at lære ham 10 år forinden.

Eller måske ville han trods alt have bevaret en lille smule forvrænget selvstændighed og derfor løbe rundt på Nørrebro og kaste brosten i hovedet på politifolk og hvem der ellers tilfældigt kommer forbi, idet han ubevidst lader dem symbolisere det system i hvis kvælende favn han det meste af livet har været. Den irrationelle destruktivitet er jo menneskenaturens sidste desperate råb om frihed. Den der er trængt op i en krog men stadig har en smule ægte liv i sig, vil hellere gøre et sidste destruktivt udfald der også udsletter ham selv, end han passivt vil lade sig slagte.

Ja, sådan kan jeg jo sagtens sidde her og gøre grin med det velfærdssamfund under hvis vinger jeg lever, men Hans Edvard Nørregaard-Nielsen, som på sin egen krop har mærket sulten, kulden, udstødelsen og ensomheden, uden have professionelle mennesker til at hjælpe sig, han må da være meget kritisk over for det samfund han voksede op i og omfavne den udvikling som har gjort, at en familie ikke behøver at sulte og at man, når skabet er tomt, ikke er overladt til familiens nåde og barmhjertig, eller til de almisser som i et lokalsamfund straks gør modtageren mindreværdig og udstødt? Og ikke mindst må han da være tilfreds med at børn ikke længere er prigsivet forældres luner, skrøbelighed og talløse svigt, men nu rent juridisk er statens ansvar og ejendom, således at der straks kan gribes ind hvis opvæksten falder udenfor det der videnskabeligt er fastslået som børnenes rettigheder og behov? Er Nørregaard-Nielsen ikke nødvendigvis lykkelig over denne udvikling?

Ja, måske har han været det, det skulle være mærkeligt andet når man tænker på den tid han har levet i og hvis emanciperende idealer han muligvis i vid udstrækning har delt, men så har han i hvert fald skiftet mening, thi hans bog er som sagt én stor kærlighedserklæring til det samfund og hele det miljø han voksede op i, og om nogen så nedefra. Også en kærlighedserklæring til dette samfunds mennesker -selv indirekte faderen - med al den smålighed og alle de brist som jo altid er der hvor der er levende mennesker. Et samfund hvor livet er skæbne og ikke en funktion, et samfund hvor man på godt og ondt lever et liv prigsivet sin næste, mens velfærdssamfundet jo har sin væsentligste funktion derved at den har afskaffet næsten som den i hvis hånd vi lever.

Og for så vidt som bogen er en kærlighedserklæring til denne svundne verden, så er den også en svidende og altundergravende kritik af den verden der har afløst den: Velfærdssamfundet og alt dets forløjede instinkt- og virkelighedsfornægtende væsen. Oftest står denne kritik mellem linierne, men da Nørregaard-Nielsen - tydeligvis til sidst, efter at være kommet i stemning - skrev det korte forord, besluttede han sig åbenbart også for at sige det direkte. Han skriver:

“Gamle prøvede leveregler, hundrede års skik og brug, ja hele det gamle bondesamfunds virkelighedsorientering blev i løbet af en generation kasseret, og selvom jeg på ingen måde er en blind tilhænger af det gamle og på mange måder afstumpede, er det indlysende, at velfærdssamfundet - trods alle gode hensigter - har gjort Danmark fortræd. Naturen er lige under overfladen en pøl af svineri, mennesket er blevet fordrevet fra sine instinkter, og jeg ved efterhånden ikke, om det er os der har de politikere vi fortjener, eller om det er politikerne som har fortjent os. Jeg er ganske enkelt flov over min danske samtid og dens mangel på retfærdighed.”

Ja, en af de ting der, i lyset af nutidens forvrængning af sprog og virkelighedsopfattelse, kommer til at fremstå klart i bogen er det gamle samfund retfærdighed, også i synet på, og behandlingen af, f.eks. de udstødte.

Det var et samfund hvor f.eks. en tigger blev kaldt en tigger og ikke en klient. Derfor havde tiggeren åbenlyst den plads i hierarkiet som en der lever af andres nåde jo nødvendigvis må have, og man forsøgte ikke at bilde ham selv eller andre noget andet ind.

Der var intet godt ved et sådant samfund, så sandt som virkeligheden jo hverken er god eller ond, men jo slet og ret bare virkelig. Godheden og anstændigheden er jo ikke i samfundet, den er hos det enkelte menneske, dvs. hos det menneske som giver den hungrende brød, den tørstende vand, den landflygtige husly osv., men som naturligvis viser tiggeren bort hvis han betragter det som hans ret selv at tage for sig i spisekammeret og som smider den landflygtige på porten hvis han hævder at han har rettigheder og at huset i virkeligheden også er hans. Og virkeligheden er naturligvis stadig virkelighed, også i dag. Tiggeren er stadig tigger, den landflygtige er stadig landflygtig, selvom man kalder ham noget andet.

Og et samfund som vores, hvor de fleste mennesker direkte og indirekte leverer omkring halvfjerds procent af hvad de tjener til en centralmagt, og så derefter eventuelt får nogle almisser tilbage, almisser hvis beskaffenhed centralmagten bestemmer, et sådant samfund er per definition et samfund af tiggere, også selvom man kalder det noget andet. Dvs. et samfund hvor borgerne nødvendigvis også får tiggerens naturlige krybende og ofte sleske og selvudslettende personlighed. En samling slavesjæle hvis små forsøg på oprør også kommer til at ligne dem man kan opleve på gaden i Afrika når tiggeren river bandagens af og fremviser sin spedalske hånd for derved at få større almisser. Således kan man jo opleve det på absurd vis udenfor ethvert dansk rådhus, når voksne og angiveligt selvstændige mennesker i ramme alvor demonstrerer over at samfundet ikke gør ordentligt rent hos deres forældre(sic!), eller ikke opdrager deres børn godt nok. Sådan kan kun mennesker der overhovedet ikke kan forestille sig noget alternativ til at være tigger med bøjet hoved og skålen i hånden, finde på at opføre sig.

Som så mange slaver før dem, lever også nutidens samfundsborgere i den evige frygt for at herremanden pludselig skal forsvinde og give dem deres frihed tilbage. Når man lang tid nok har siddet i et fangehul, findes der jo intet mere skræmmende end tanken om at den fangevogter der hver dage bringer maden skulle forsvinde, så man på egne ben må gå ud og klare sig selv. Alene lyset udenfor fangehullet er jo frygteligt, og derfor findes der i vores samfund intet parti hvis erklærede mål ikke er at sikre velfærdsstatens beståen.

Det er nu til dags sjældent at folk over 50 tør hævde at dengang de var børn var verden ikke så meget af lave som i dag, for så er de jo nogle jeronimus'er og lige så reaktionære som ældre mennesker altid har været. Og når de hævder at der er sket større forandringer i deres levetid end i tidligere generationers, så siger de jo blot det samme som så mange tidligere generationer har sagt.

Men hvad nu hvis de har ret? Hvad nu hvis de seneste generationers jeronimus'er har ret i at verden er af lave og at verden generation efter generation er blevet mere og mere af lave? Hvad nu hvis f.eks. Jakob Knudsen, Pontoppidan og nu Nørregaard-Nielsen alle tre har ret i at aldrig før er der sket så store ændringer for det danske samfund, som dem der er sket i deres levetid, dvs. at omvæltningerne er sket med accelererende kraft? Og de har jo ret alle tre. Forandringer skete jo med accelererende kraft til at med Nørregård-Nielsen generation, hvor også den sidste halvdel af befolkningen blev suget ind i lønslaveriets og velfærdssamfundets favn.

Men siden da er der ikke sket de store ændringer. Vi der er født i tresserne, vi er for de flestes vedkommende født ind i forstadens halvdannede, storforbrugende og adspredelses- og terapihungrende middelklasse, hvis egentlige ideal om et 'sted' er lufthavnsterminalens transithal: Den let boblende og svævende fornemmelse af frihed og ansvarsløshed, af at være den der ingen steder har hjemme og derfor blot kan forbruge verden som turist. Og i denne terminal bor vi stadig, omend den for os er blevet selvfølgelig og derfor ikke mere har noget romantisk over sig.

For Nørregård-Nielsens generation var denne verden en drøm. En verden de, ligesom afrikanerne i dag, første gang stiftede bekendtskab med i amerikanske film i den nærmeste købstad, hvor de så blanke biler køre på snorlige uendelige asfaltveje mod friheden, mennesker der bare åbnede et bugnende køleskab når de var sultne, hvor Gary Grant som den naturligste ting i verden blot steg ind i et fly når han ville et andet sted hen, og hvor højdepunktet, selve frelsen, synes at være det øjeblik hvor helten og heltinden vender ryggen til alt hvad de hidtil havde været bundet af, og drager et skinnende nyt sted hen, hvor de kan bygge en ny verden helt for sig selv. En verden uden bånd og konventioner. En verden uden bånd til slægten og til pligten, ja en verden hvor det er et ideal at opføre sig som den uopdragne teenager der lader sine egne følelser og indskydelser være den øverste moralske myndighed.

For vores generation er der ikke sket nogen store brud af den slags videnskaben kalder 'mentalitetshistoriske', vi har blot oplevet kulturens vanvidstræk blive stadigt stærkere. Vi blev født i samfund der i forbløffende grad ligner Huxleys Fagre nye Verden, og den verden er i vores levetid blot blevet endnu mere perfektioneret.

Det der mest kan undre ved nutidens virkelighedsfornægtende samfund, befolket med plastikmennesker og plastikfølelser, er at det kan lade sig gøre. Havde man spurgt et nogenlunde åndeligt ædrueligt menneske for 100 eller 200 år siden om han troede at det ved hjælp af næsten uudtømmelige materielle ressourcer ville være muligt at skabe et utopisk samfund hvor menneskene blev i stand til at skære alle de snærende virkelighedens bånd over, eller i det mindste leve som om de ikke findes, så ville han uden tvivl have svaret nej. Han ville have svaret at virkeligheden, instinkterne og synden straks ville bryde igennem og knuse dette kunstprodukt. Men det er ikke sket, ikke endnu.

Det er jo på overfladen som om alle utopier er gået i opfyldelse. Alle de bånd der i årtusinder har bundet mennesket fast til jorden, til 'mands minde', til deres slægt, til deres egen krop, til deres næstes nåde og barmhjertighed, til den

syndens og dødens verden hvori vi efter syndefaldet fødes til at leve, er tilsyneladende blevet skåret over. Det er de naturligvis ikke i virkeligheden, for nutidens mennesker lever jo i desperation og i en menneskemyldrende ensomhed uden sidestykke, men hvad gør det de halvfems procent af tiden hvor ethvert angreb fra virkeligheden kan holdes fra livet med rigelige mængder af Huxleys "soma", dvs hvor fangevogteren leverer al det brød og skuespil klienterne overhovedet kan presse ned.

Og det er jo den eneste, men også altafgørende, forskel på det totalitære projekt i vest- og Østeuropa, nemlig at hos os havde det en enestående folkelig succes. Først tilbød man at frigøre menneskene fra skæbnens, frihedens og syndens tyngende åg, og derefter leverede man så sandelig også varen i en indpakning så smuk at den var umulig at sige nej til. I Rusland forblev systemet i virkeligheden alene autoritært, idet man ganske enkelt ikke kunne mønstre de nødvendige ressourcer til at gennemføre de pædagogiske og sociologiske projekter. Derfor beholdt menneskene, selv i Rusland, et 'helle' i deres liv, og såvel børneopdragelse som skolegang forgik i det væsentligste udenfor statens kontrol. Opdragelsen foregik, selv i børnehaverne, uden pædagogiske principper, og skolen kom ikke længere end til at lære børnene kundskaber, således som Monica Papazu har påpeget det. Kommunismen kom i virkeligheden aldrig længere end til at få magt over menneskenes kroppe, mens sjælene i det store og hele forblev frie, selv i Gulag.

Men hos os lykkedes projektet, og det derigennem helbredte menneske kan naturligvis ikke andet end at elske den der har helbredt det. Velfærdssamfundet med dets pædagogik og psykologi er en kirke. En kirke som, ligesom den sande, frelser mennesket ud af syndens favntag, men som gør det meget bedre end den kristne derved at den ikke blot skænker syndernes forladelse men lader synden helt og aldeles forsvinde. Den siger ikke: Du har dine syndes forladelse, nej der siger: Der findes slet ingen synd, der findes intet ansvar, der findes ingen næste. Derfor behøver du ikke syndsforladelse, du behøver ingen frelse, det er altsammen allerede dit. Og en kirke der kan levere denne vare, og så tilmed krydre det med rigeligt af brød og skuespil, en sådan kirke vil naturligvis mærke taknemmeligheden strømme imod sig.

Vi lever i dag i den verden storinkvisitoren hos Dostojevskij drømte om at skabe. Dens rødder går naturligvis århundreder tilbage, men det helt nye er at der ikke længere er en verden uden for denne kirkes favn, der findes ikke nogen folkelig daglig virkelighed at falde tilbage på når boblen brister.

I det meste af historien har der, hvilke omvæltninger herskerne end iværksatte, som levede videre relativt uafhængigt af verdens gang. Denne verdens mægtige førte krige over deres marker, de skabte velstand eller hungernød, de gjorde folket til slaver eller fæstebønder og havde på alle mulige måder magten over folket ydre liv. Men bag alt dette levede folket også sit eget liv. Et liv tilpasset landbruget havdenten marken så tilhørte dem selv eller heremanden. Et liv hvor slægt fulgte slægt og hvor sædvaner og skikke kun langsomt og umærkeligt ændredes. Hvor værdier og livssyn i hver fald føltes nogenlunde uændrede i "Mands Minde", dvs. hvor en bedstefader kunne genkende sig selv i sit barnebarn. Men dette folk forsvandt sammen med lanbokulturen. I Danmark var højskolekulturen vel på én gang en del af dette folks døds kamp og det miljø hvorfra mange af modernitetens baciller bredte sig.

Men nu er folket i denne fostand ganske forsvundet, også på landet, og vi kan nu med Miranda i sandhed udbryde: "What a brave new world with such people in it". Mennesker så frie som sæbebobler i luften. Mennesker som har fået løftet

den tungeste af alle byrder fra deres skuldre, nemlig bevidsheden om at være en skabning, om at stå i gæld til skaberen og om at være en synder for hans åsyn. Nej, i den fagre nye verden skylder vi så sandelig ikke nogen noget, hverken skaberen, slægten eller næsten.

Men moderniteten er jo kun en løgn, den er kun en glasur over virkeligheden. Og vil virkeligheden derfor ikke med nødvendighed atter bryde igennem? Vil ikke også det moderne menneskes selvforståelse på et tidspunkt briste som den sæbeboble den er? Jo det vil den vel, om ikke før så når brød- og skuespilforsyningen tilfældigvis svigter eller der på anden måde kommer grus i maskineriet. Men da vil der ikke længere være noget "Mands Minde" at falde tilbage på og der er derfor en ganske stor risiko for at det ikke vil være særligt behageligt at være til stede når det sker. Menneskenaturen vil være tilbage men uden den lov som holder menneskenaturen i tømme. Og uden lov er mennesket som bekendt det hæsligste og mest destruktive af alle dyr, nemlig dyret der også ønsker sin egen udslettelse. Som Shakespeare så præcistformulerede det da han studerede moderniteten i svøb:

Take but degree away, untune that string,
And hark what discord follows[···]
Then everything includes itself in power,
Power into will, will into appetite;
And appetite, an universal wolf,
so doubly seconded with will and power;
Must make perforce an universal prey,
And last eat up himself.

SIDE 7

CLAUS THOMAS NIELSEN . SOGNEPRÆST . STAUNINGVEJ 56 . 6900
SKJERN . TLF. 97 36 93 80

SIDE 1